

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד ללומדי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 204

מסכת עבודה זרה ל"ח-מ"ד

בס"ד, י"ח ניסן תשס"ג

- ◆ כשהקונסול התחנן שיקחו ממנו חבית עראק
- ◆ נעילת המקור במנועול
- ◆ חלב ישראל, חלב עכו"ם - סקירה ממצה
- ◆ מתקופת חז"ל עד לשקיות החלב
- ◆ כל חלב עכו"ם אסור?
- ◆ אבקת חלב עכו"ם בתקופת המלחמה
- ◆ פחד מן הפחד, נחשב פחד?

השבוע בגליון

- ◆ הקפה בטל במים
- ◆ שתיית קפה בבית קפה
- ◆ תקנת ועד ארבע ארצות
- ◆ שערוריית משלוחי הירקות שהתגלתה לאחרונה

- ◆ מי אמר שמותר לאכול סרדינים?
- ◆ ה"סאודילש" התורכיים
- ◆ התקלה הכשרותית בבתי חרושת גדולים לסרדינים
- ◆ שתיית קפה בראי ההלכה
- ◆ שתיית קפה שהוכן על ידי מלצר נוכרי
- ◆ שני תנאים ל"בישול עכו"ם"

דבר העורך

רכבת החיים

שריקת התפעלות נפלוט מפיו חסר השיניים. זיעה קרה מילאה את כף ידו והוא חש, כי המזוודה החדשה שנרכשה במיוחד לרגל המאורע, הולכת ונשמטת מידי. **מאז** שהוא זוכר את עצמו, עד כמה שתאי הזיכרון שבמוחו מסוגלים להכיל, לא היה לו פנאי לפנק את עצמו בתענוגות העולם הזה. **הזכרון** הראשון שלו כרוך באביו, החורר הביתה וממלא את החלל באדוות משקה חריף. ברגע של אמת, הוא הודה בינו לבין עצמו, כי זהו גם הזכרון האחרון שלו מאביו. שיכור. **הוא** היה הבכור, ולפיכך לא היה כל מקום ליועצות. פרנסת הבית הוטלה עליו. אמו תרמה את חלקה בהדיפה חוזרת ונשנית של בעלה השיכור מן הבקתה, לכל יכלה את צורר כספם הדל, ובגידול ירקות בחצר הבקתה. את השאר, הוא היה צריך להשלים. **פעם**, בהיותו ילד, כך הוא זוכר, גונבה לאוזניו שמועה, כי בעיר הגדולה קיים בנין גבוה, אשר בו אנשים חכמים מלמדים ילדים דברים רבים שיועילו להם בהמשך חייהם. "לשם מה עליך ללמוד?" תמחה אמו בתמימות, "ממילא, כל חיך תעסוק בעבודת האדמה". **השנים** חלפו מבלי משים. מעולם הוא לא למד לספור אותן, אפילו לא את החודשים. סתם. אביו, קיץ, סתיו וחורף, וחורף חלילה. לאחר מחזוריים רבים כאלו של עונות השנה, עמדו לרשותו בקתה משלו, רעיה ושלושה צאצאים. והוא, עובד את האדמה באותה מסירות. **הגיעה** העת לכנותו בשם. "אישנוק", שם זה היה שילוב מזעזע בין שמה של סבתו לשם בית הכלב שבו היה כלוא סבו, אך לא נעסוק בכך כעת.

היה זה באחד מאותם הימים של תחילת האביב, שאישנוק כה אהב. באביבים התרחשו כל הדברים הטובים בחייו. הוא נשא אשה. אביו השיכור מת. הוא בנה בקתה. ובאביב האחרון הוא רכש סוס משובח, הרכש הראשון במשקו הדל. הוא התיישב על ערימת חציר, פרש את זרועותיו לצדדים ובהנה בחזונו במישורים הכפריים, שהתמזגו בסופם עם קבוצת עננים חיונית. האביב. **כאן** נולדת, הרהר לעצמו, תוך שהוא סוקר את אדמת העמק הפורייה, וכאן גם אמות. במקום נידח זה יחלפו עלי כל ימי חייו. הרהורים אלו הציתו את דמיונו, שבדרך כלל רדום היה. אם שנותיו הבאות ידמו לאלו שקדמו להן, הרי

דף לה ט/א טרית טרופה

מי אמר שמותר לאכול סרדינים?

במשנתנו מבואר, שחכמים אסרו אכילת דגים קטנים המכונים בשם "טרית טרופה", משום שהנוכרים שיווקום כשהם מרוסקים ובלולים זה בזה, ומאחר שצורתם מטושטשת, נוצר החשש שמא התגנבו דגים טמאים לבליל זה. כמו כן, אסרו חז"ל לאכול דג בשם "חילק", מאחר שדגים טמאים הדומים לו משמשים תדיר כבני לווייתו, וממילא הם ניצודים עמו וקשה להבדיל בינו לבנים.

ה"סאודילש" התורכיים: בעל ה"שדי חמד" (מערכת ד' אות ד') מציין, כי במקום מושבו בתורכיה נהגו לאכול "סאודילש", הלא הם הסרדינים, אשר נמכרו בחביות גדולות, ולא חששו שמא הבעיה שאפיינה בתקופת חז"ל את דג ה"טרית הטרופה", קיימת גם לגבי סרדינים אלו. אולם, משהגיע לידיו ספרו של בעל ה"תפארת ישראל", אשר בו הוא מעורר על כך לגבי "סאודעלק" ולגבי דגי ההרינג הנכבשים יחדיו בחבית, חדל מאכילת הסרדינים.

עם זאת, בעל "לבושי מרדכי" (סי' קמ"ח), מציין בשנת תרע"ב, כי נהגו לאכול שימורי סרדינים. גם בעל ה"לב יהודה" ציין, כי לפני מלחמת העולם הראשונה, בעת הגירת המוני היהודים ליבשת אמריקה, נהגו להקל ולאכול סרדינים, מחמת הקושי הרב בהשגת בשר וחלב כשרים, ומאחר שהאיסור אינו ברור, הקלו בשעת הדחק.

בעל ה"חלקת יעקב" (שו"ת סי' ל', ל"א) מבאר, כי אכילת סרדינים אינה אסורה עקב האמור במשנתנו, שכן, אין לנו לאסור אלא את הדגים אשר בשמותיהם נקבו חכמים [עיי"ש שהוכיח כן מסוגייתנו]. מלבד זאת, הלא מבואר בסוגייתנו, כי מותר לרכוש את דג ה"חילק" מאומן מומחה, הדואג להפרידו מהדגים שהתלוו אליו, מאחר שהם פוגמים בטעמו, ואף ניתן לסמוך עליו שיעשה כן, מאחר שהאומן חושש לפרנסתו, אם יתפרסם כי הוא מוכר דגים שטעמם פגום. ממילא, גם בתי החרושת המשווקים את שימורי הסרדינים, מקפידים להפרידם משאר המינים שהתערבו בהם, ואין לחשוש לאוכלם.

התקלה הכשרותית בבתי חרושת גדולים לסרדינים: אולם, הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א (י"תשובות והנהגות" ח"ב סי' שפ"ב) כתב, כי מאחר שבתי החרושת מתעסקים בכמויות ענק של דגים, יתכן שהתערב דג טמא אחד או שניים באלפי דגי סרדינים. ומאחר שדג בודד אינו מקלקל את טעמם של אלפי הסרדינים, אין בעלי המפעלים מקפידים על הפרדה מוחלטת של דגים טמאים מן הסרדינים, וממילא, יש להקפיד על רכישת סרדינים בעלי תווית הכשר. בנוסף, ראוי לציין, כי בתעשיית השימורים בימינו רווח השימוש במיני שמנים ובחומרים משמרים מסוגים שונים, ולפיכך, יש להקפיד על רכישת סרדינים בהכשר מוסמך בלבד (ספר "הכשרות" להרב פוקס שליט"א פרק י"א הל' י"ד). ועיי"ש, שגם כאשר מופיע הכיתוב "שמן דגים טבעי", יתכן שהוא מופק מדגים טמאים, וכן יש חומרים המופקים מלבלב החזיר.

לעילוי נשמת

הר"ר יוסף שפילברגר ז"ל
ב"ר צבי ז"ל
נלב"ע ט"ז ניסן תשל"ה
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י ידידו
הר"ר שלמה ותרצה האוור שיחי
תל אביב

לעילוי נשמת

הר"ר ישעיה בריל ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל
נלב"ע י"ב ניסן תשס"ב
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י ידידו
הר"ר אבי פרלמוטר ומשפ"י שיחי
גבעת שמואל

לעילוי נשמת

מרת ביה מזוז ע"ה
בת ר' יוסף ושרינה ז"ל
נלב"ע כ' ניסן תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י ילדיה שיחי

דף לח/א כל שאינו עולה על שולחן מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בישולי עובדי כוכבים

שתיית קפה בראי ההלכה

נידונים הלכתיים רבים צועדים יד ביד עם התפתחות התעשייה, המצאות חדשות, או אף גילויים של מאכלים מזון חדש אשר הצריכו את גילוי דעתם של גדולי הפוסקים לגבי כשרותם ודיניהם. לפני מאות שנים, רעה רועה חבשי את צאנו ליד צמחים בלתי מוכרים באיזור בשם "קאפה". לתדהמתו, משכסס צאנו מן הצמחים הבחין הרועה, כי בעלי החיים שבעדרו מרקדים ומפזזים... מופתע מן הגילוי המרעיש, נטל הרועה מן הצמח ותוך זמן קצר הוא נפוץ בחבש ובתימן. המוסלמים אימצו את המשקה אל חיכם, כמשקה בעל תכונות מעוררות אשר שימש להם כתחליף לין, האסור להם על פי "דתם". משקה זה הוא הקפה, אשר כבש בסערה את העולם, ומיניו אז לא נס ליחו.

שתיית קפה שהוכן על ידי מלצר נוכרי: תוך זמן קצר התעוררה השאלה, האם איסור "בישולי עכו"ם" חל על קפה שהוכן על ידי נוכרי, אשר המיס במים רותחים את פולי הקפה הקלויים. מכיון שהקפה התגלה לאחר שרבי יוסף קארו זצ"ל סיים את כתיבת ספרו "שולחן ערוך", לא "הספיק" נידון זה להיכלל בספרו, אולם, שנים ספורות אחר כך, דנו בה פוסקים רבים, כלהלן.

שני תנאים ל"בישולי עכו"ם": מבואר בסוגייתנו, כי אין לאכול "בישולי עכו"ם", היינו, תבשיל שבישלו נוכרי, אם מתקיימים בו שני התנאים הבאים: **א.** התבשיל אינו נאכל חי, היינו: כמות שהוא, כי אם לאחר בישולו. **ב.** התבשיל עולה על שולחן מלכים, המלפטים בו את הפת.

לכאורה, מאחר שגרעיני הקפה אינם ראויים למאכל אדם ללא בישול, מתקיים בקפה התנאי הראשון. אלא, שלגבי התנאי השני נחלקו הפוסקים. יש הסוברים, כי אכן, רק תבשיל שנאכל עם הפת נאסר. ממילא, אין איסור זה מתייחס לקפה, שהרי אין אוכלים לחם עם קפה (ריטבי"א ועיי' מאירי רדב"ז שם, "פרי חדש יו"ד סי' קי"ד סי"ק ו', "באר עשק" סי' ק"ה). אולם, יש הסוברים, כי תנאי זה של חז"ל לא בא כי אם להחמיר. כלומר, לא זו בלבד שאם אוכלים אותו או שותים אותו לבדו, אסור הוא, אלא אף אם אוכלים אותו עם לחם בלבד, גם אז אסור הוא. ממילא, הקפה שבושל על ידי נוכרי אסור הוא משום "בישולי עכו"ם" (רשב"א ב"תורת הבית" בית ג' שער ג', עיי' שו"ת "פנים מאירות" ח"ב סי' ס"ב).

הקפה בטל במים: מכל מקום, יש מן הפוסקים ("חכמת אדם" כלל ס"ו סעי' י"ד, "ערוך השולחן" סי' קי"ג סעי' כ"ב, "באר עשק" שם ועוד), שהתירו את שתיית הקפה שבושל על ידי גוי. זאת, על פי דברי בעלי התוספות (לעיל לא/ב) המתירים שתיית שכר של נכרים, משום שכמות התבואה המצוייה בו, אשר ממנה מיוצר השכר, בטלה לגבי המים, שלגביהם אין איסור "בישולי עכו"ם", שהרי אין הם זקוקים לבישול כדי לשתותם. לפיכך, מותר לשתות קפה שבושל על ידי נכרי, שהרי רובו המוחלט של המשקה מורכב ממים, והקפה אינו אלא מיעוט, הבטל במים. בעל ה"ערוך השולחן" מוסיף ומבאר, כי לא זו בלבד שהתבואה והקפה בטלים במים, אלא שאף הם פושטים צורה ולובשים צורה חדשה. שכן, מתחילה היו הם מין מאכל, ועתה הפכו למשקה בעלמא, לפיכך, הם בטלים במים באופן מוחלט [ועיי' ב"פתחי תשובה" יו"ד סי' קי"ד סי"ק א' שחלק על כך בשם ה"פנים מאירות"]. מכל מקום, חורו רבים מן הפוסקים, שירא שמים יחמיר על עצמו (עיי' "בן איש חי" פ' חוקת אות ט"ז ועוד, ועיי' שו"ת "שבט הלוי" ח"ב סי' מ"ד).

שתיית קפה בבית קפה: נידון נפרד התפתח בספרי הפוסקים בעקבות גילוי הקפה, והוא, שתייתו ב"בתי קפה" של נוכרים. שהנה, חכמינו אסרו שתיית שכר במקומות מכירתו, כדי שלא יבוא עם סגולה להתערב בין העמים (לעיל לא/ב, "שולחן ערוך" שם). לאחר שהקפה הפך למשקה הנפוץ מן השכר, דנו הפוסקים אם מותר לשתותו בבתי קפה של נוכרים. אף שרבים מן הפוסקים חורו כי אין להכליל את שתיית הקפה בתקנת חכמים זו, אין הרדב"ז (שם) מתיר את שתייתו "במסיבה של גויים", "לפי שמשך מזה כמה תקלות, וישראל קדושים הם ואין ראוי שיהיו עמהם במסיבותם". אף המהריק"ש (יו"ד קי"ד) אסר זאת "משום חתנות", וגם בלאו הכי - "משום מושב ליצנים" (ראה "זכור לאברהם" תשי"ס-סא עמ' רכ"ב ואילך).

תקנת ועד ארבע ארצות: ב"קונטרס הסמ"ע" אף נאמר, ש"ועד ארבע ארצות" תקן ביריד גרמני"א, כי "שום אדם לא יקבע עצמו בבתי משתאות של גויים, והקובע עצמו לשתות שם הוא בכלל הריקים והפוחזים ולא יקרא בשם רב וחבר ולא יהיה לו שום מינוי בקהילה" (ראה עוד "בין ישראל לנכרי" חלק יו"ד סי' י"א סעי' ז'). [לעניין קליית פולי הקפה, עיי' "דרכי תשובה" סי' קי"ד, ולעניין "נס קפה" עיי' "שבט הלוי" שם].

דף לט/א חב"ת אסור בחותם אחד
שערוריית משלוחי הירקות שהתגלתה לאחרונה
בשבוע שעבר עסקנו בהרחבה בתקנת חכמים המחייבת לחתום מוצרי מזון המצויים בהישג ידו של גוי, והוא עלול להחליפם במאכל אסור.

כשהקונסול התחנן שיקחו ממנו חבית עראק: מעשה ביהודי שהפקיד חבית עראק בביתו של קונסול נוכרי. כעבור מספר ימים, פנה הקונסול לבעל החבית ובקשו לבוא אליו בדחיפות ולקחת את החבית הימנו, מאחר שנערי החצר שלו תאבים ללגום מן הטיפה המרה, "ואם לא יקח אותה במהרה, שימצאנה ריקנית כי הנערים שלו שואלים ממנו יין ואין לו ממה ליתן להם אלא ממנה"... הקונסול המכובד לא שכח להוסיף, כי הוא טעם בעצמו מן העראק ומצאו ערב לחיכו.

שמעולם הוא לא יזכה... לנסוע ברכבת! כן, הגענו אל לב ליבו של חלומנו הגדול של אינשווק.

מייני תקופת נידונו העשוקה, סימלה בעיניו הרכבת, שאותה לא ראה מעולם, עוצמה וחירות. עוברי אורח נדירים שתארוהו בפניו, הגדילו את תשוקתו. פסי הברזל האין סופיים עליהם מחליקה עוצמת המתכת, "כל קרון גדול פי עשר מן הבקתה שלכם", התפייט מאן דהוא ושלח את אינשווק, עובדי הרכבת הלבושים במדים אחידים, קיטור העשן האדיר המתפרץ מדוד רותח אל שמי התכלת, והעיקר, תנועה מהירה **בלי** סוסים. פעם אחת. הוא חיבב זאת לעצמו.

זקני הכפר מספרים, כי יותר משהוציא אינשווק מעות על הנסיעה גופא, הוזיל ממון על ההכנות. מה לא עשה. הצטלם עם משפחתו, רכש בגדי חג, כאלו שמעולם לא היו לו, קנה מזוודות עשויות כהלכה, ועוד כהנה וכהנה. סוף סוף, נסיעה ברכבת לאו מילתא זוטרתא היא. הגיע היום.

כמו בסיפורים, התקבצו בני הכפר נרגשים ועליצים ליד ביתו של אינשווק, כדי ללוותו בדרכו אל הגשמת חלומו הגדול, כשבתוך ליבם ייחלו לא מעטים מהם, כי אולי לכשישוב אינשווק מן הכרך הגדול, הוא יביא עימו באמתחתו מתנה קטנה לכל אחד מהם. מי יודע. ככל הנראה, עצם המחשבה על כך הלהיבה את קבוצת המלווים, שלא חדלו לנפוח בבורעותיהם עד שהתפורר ענני האבק שהתמרו מגלגלי העגלה שהתרחקה במהירות. היה זה באביב, כמוכן.

אינשווק הגיע אל העיר הגדולה ובכיסו מצלצלין לא מעטים, שאגר תקופה ארוכה למען הגשים את חלומו. בלב פועם וברוח הומיה ניצב אינשווק בתחנת הרכבת. לתומו, הוא סבר כי רכבת אחת משרתת את הכרך הגדול כולו, ואולי אף את כל המדינה. לתדהמתו, הוא גילה, כי באותה תחנת רכבת פועלות מספר רכבות ענק, היוצאות והנכנסות אל התחנה וממנה באותו זמן. **בלבול** עצום אחז בו. הוא לא ידע לאן לנסוע, באיזו רכבת לבחור, מי מהן טובה יותר. עודו אחוז בשרעפיו, נהדף אינשווק בידי ההמון שמאחוריו, ומצא את עצמו עומד לפני גברתן מסביר פנים שאחז בידו ניירות. "כרטיסים", כך הוא קרא להם, כאשר שאל את אינשווק: "באיזה כרטיס אדוני מעוניין?"

חשב אינשווק, חשב והתאמץ, ולקול נשיפותיו הנרגנות של העומד בתור אחרי השלב במהירות, "כרטיס גדול, הכי גדול שיש". פעם בחיים. **מעוטי** של אינשווק החליקו לקופת הברזל של הכרטיס, ומידוענו אחז בידו כרטיס נסיעה ברכבת. פעם בחיים.

בעיניים מצועפות מדמעות פסע אינשווק על הרציף, ולמראה הפתח הראשון שנגלה לעיניו, הניף את רגלו ונבלע בקרון הרכבת. פעם בחיים. הוא התיישב על כסא, יותר נכון על ספסל, או אם נדייק, קרש גס וארוך, שנתלה מצידו האחד של הקרון בשמינה, ושקע בהרחורי כפירה, כי הסאט שבביתו נח בהרבה. אולם, מיד ניחם את עצמו, כי עליו לחוות את חוויות הנסיעה ברכבת כמות שהיא. לנוח, ינוח בבית. פעם בחיים.

הקרון התמלא באנשים. אינשווק נאלץ לשלכ את רגליו ולהניח את מטענו על ברכיו. אין מקום. אט אט החלה הרכבת לנוע, וכל אנשי הקרון, בכללם אינשווק, החלו לנוע מצד לצד עם הרכבת. שיק-שיק, שיק-שיק, שיק-שיק. פעם בחיים.

מבעד לחלו הנובה הבחין אינשווק בעננים החולפים מעליו במהירות, ומכך הסיק, כי הרכבת האיצה את דרכה וחלום חיו מתגשם ברגע.

נסועים ברכבת. **לפתע** החלה הרכבת להאט את שעיתתה. יש תחנה, הסביר לו מאן דהוא. הרכבת אינה נוסעת מיעד אחד בלבד למשנהו, כי אם עוצרת בדרכה מספר פעמים. יחי כן, הררה אינשווק, ובלביו חלפו געגועים קלים למישורי העמק שבה אהב. **צפירה** ארוכה בישרה על כניסת הרכבת לתחנה. **קרונו** הרכבת חרקו והתאמצו, ולבסוף עמדו על מקומן. דלתות הקרון נפתחו באחת, ואינשווק חזה לחדתו, כי רבים מאנשי הקרון משתטחים ארצה ומתחבאים בתוך התפחים שנעמדו על רצפת הקרון. בלא לחשוש עצמיו, השתטח אינשווק על רצפת הקרון, וערם על גבו את מזוודותיו, מעילו ושאר חפציו בעזרת

אנשים רחמניים. הוא כבר החליט, כי את הנסיעה ברכבת הוא יחווה על כל פרטיה ודקדוקיה. את המאזן יעשה אחר כך. אם ברכבת משתטחים על הרצפה, זה מה שהוא יעשה. פעם בחיים.

מבעד לחרד צר הבחין אינשווק השרוע בעיניהם החוששות של שאר חבריו לקרון המסתתרים מתחת לחפצים, וממתנים עד יעבור זעם. אינשווק לא הבין מדוע, אך היה לו ברור, כי יש לעשות הכל כדי שהכרטיס לא יבחין בו ובשאר השטוחים על רצפת הקרון. פעם בחיים.

כך חזר הדבר על עצמו בכל תחנה. הלילה ירד זה מכבר, בוקר חדש עלה על קרון הרכבת, והמשחק בשיאו. תחנה, מתחבאים, מציצים על הכרטיס מביין החפצים וחוזר חלילה.

כמעט עלה הדבר בידו לסיים את חוויית הנסיעה לא רבב. אך בתחנה האחרונה אירע דבר בלתי צפוי לחלוטין. ריח העור החרף של מגפי הכרטיסן חדר לנחיריו באחת, וחילץ ממנו עיטוש אדיר, שזעזע את ערימת החפצים שעליו וחשף אותו בפני הכרטיסן כשהוא שרוע על רצפת הקרון כתינוק בתהליכי זחילה מתקדמת. פניו אדמו מבושה. הוא לא הצליח לעמוד במשימה. גילו אותו. פעם בחיים, וגם בפעם הזו הוא אינו מצליח.

נכלם ומבוויש התייצב אינשווק על רגליו, ניקה את בגדיו מגרגרי העפר והלכלוך שדבקו בהם וביקש לשוב למקומו, בעוד קולו של הכרטיסן הרעים באוזניו: "כרטיס בבקשה".

מיד, שלף אינשווק את כרטיסו ה"גדול". שקט השתרר בקרון. שקט מוחלט. היושבים על הספסלים לא נעו ולא זעו, האנשים שהצטופפו בעמידה התייצבו על מקומם כנציבי מלח ועיניהם החדדות של הזוחלים על הקרון, שעדיין לא התגלו, קפאו במקומם. "אתה פשוט משוגע", פלט לעברו הכרטיסן. "יש לך כרטיס של מחלקה ראשונה! שילמת עליו במיטב כסף, ואתה נוסע במחלקה הפשוטה, ועוד זוחל מתחת לספסלים!?! אחי! השתגעתי!?!"

בעודו בורה בכרטיסו סיבר מאן דהוא את אוזניו, כי הזוחלים על רצפת הקרון עושים כן מחמת אימתם מן הכרטיסן בשל עלייתם לקרון ללא כרטיס. אך זה כבר היה מאוחר מיד.

מבויש ומושפל צעד אינשווק לעבר המחלקה הראשונה. נותרו לו חמש דקות בלבד כדי להתבונן בפאר הרב, בכורסאות המרווחות, במלצרים סטויי הפפיונים ובשאריות האוכל המנווון. הנסיעה הגיעה אל קיצה. פעם בחיים. **הגאון** רבי יעקב ישראל הכהן בייפוס שליט"א, מחבר הספר "לקח טוב", הואיל בטובו לספר לנו מעשיה מופלאה זו שמוסר השכל עמוק חבוי בה.

במעמד הר סיני, זכינו, עם סגולה, בכרטיס הזהב, המאפשר לחיות את חיינו בעולם הזה במחלקה הראשונה. "אגו רצים והם רצים". כולנו על אותה רכבת, המסלול ברור וידוע, הקטר הוא אותו קטר, הבחירה היא באיזה קרון לנסוע.

פעם בחיים.

הרב המקומי, אשר אליו פנה היהודי, הריץ את השאלה אל הרדב"ז (שו"ת ח"ד סי' רצ"ט), תוך שהוא מציין בפניו מספר נימוקים להתיר את השימוש בחבית זו, על אף ששהתה בבית הנוכרי וחותמה נפתח. ביניהם, שהקונסול הוא אדם עשיר, ואינו עוסק בגניבת חביות עראק, וכן, שהקונסול עצמו הודה, כי אין בביתו עראק נוסף, ולפיכך, אין לחשוש להחלפת חבית זו בחבית אחרת.

הרדב"ז השיב לו, כי טרם יתמקד בנימוקיו, עליו לדעת, כי תקנת חכמים שרירה וקיימת בכל מקרה שהנוכרי יכול להפיק רווח מהחלפת החבית, ואף אם עשיר הוא כקורח. בנוסף לכך, האיר הרדב"ז את עיני השואל, כי בענייני כשרות יש צורך לפקוח עיניים חדות, או אז יתגלו מכשולים שלא ניתנה עליהם הדעת קודם לכן. הנה, במקרה שלפנינו, לכאורה, אכן, אין בביתו של הנכרי עראק נוסף, ואין חשש להחלפה, אלא שקביעה זו מבוססת על דבריו של הקונסול הנכבד! כלום ניתן לסמוך עליו?... ואף אם אין עראק נוסף בביתו, הלא עלול הוא להחליף את חבית העראק שהופקדה בידיו בחבית יין לבן הדומה לעראק.

נעילת המקרה במנעול: מאחר שיש לשמור היטב על דבר מאכל העלול להיות מוחלף על ידי נוכרי, מציין הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א ("תשובות והנהגות" ח"א סי' תפ"ו, וראה עוד בספר "כשרות הבית"), כי על בעלי בית המעסיקים עוזרת נכריה ומותירים אותה בגפה בביתם ובו מאכלים שקשה לזהותם ויש חשד סביר לכך שהנוכריה תפיק רווח מהחלפתם, חובה לנעול את המקרה ואת המזווה במנעול, או להדביק עליהם מדבקה העשויה להיקרע עם פתיחת המקרה או המזווה וכך יחא ניכר אם העוזרת הנוכריה פתחה הנכרייה את המקומות שבהם מאופסן המזון (ראה בשו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"א סי' ס"א, שיש לחשוש גם לכלי הבית, שמא הנכריה תבשל בהם מאכלי טריפה. ועיי' ספר "הכשרות" פ"ט ס"ק שכ"ו בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א, שלדעתו אין לחשוש לכך).

משלוחי הירקות - השערוריה והפתרון המסתמן: בשנים האחרונות, נהוג לבצע קנייה של פירות וירקות בהזמנה טלפונית. לפני זמן מה התברר, כי מספר בעלי חנויות, נוהגים לקבל את ההזמנה, ולשגר סחורה ללקוחותיהם ממחסן הנמצא בבעלותם הרחק ממקום החנות, מחסן אשר הוא חבוי מעיני משגיחי מערכת הכשרות המעניקה הכשר לחנות, ומשם, הם הוציאו משלוחים כדת וכדין, מפירות וירקות שמעולם לא הופרשו מהם תרומות ומעשרות! לפיכך, לאחרונה החלה הערכות להחתמת ארגוני המשלוחים על ידי משגיחי הכשרות, באופן שימנע את המשך השערוריה, על ידי אותם בעלי חנויות החשודים על כך.

נסיים בפלפול קל לכבוד חג הפסח. כידוע, חמץ של יהודי, שעבר עליו הפסח, אסור בהנאה, ואילו חמץ של נכרי - מותר. מה דינו של חמץ של יהודי אשר נמסר, לא נמכר, לנכרי בערב פסח. לכאורה, אסור הוא בהנאה כדין חמץ שעבר עליו הפסח. אולם, ה"שדי חמד" (מערכת חמץ ומצה סי' ח' אות ל"א) מביא, כי יתכן שניתן "לסמוך" על הנכרי, שהחליף את החמץ שנמסר לידי בערב הפסח בחמץ אחר, וממילא אין כל וודאות שהחמץ המושב לידי היהודי הוא החמץ שהופקד אצלו ושעבר עליו הפסח... וכידוע, **ספק חמץ שעבר עליו הפסח מותר בהנאה**, זאת, בתנאי שהגוי אינו מוחזק כאדם ישר והגון ואין הוא מפחד מן היהודי. וכן ברור כי הוא יפיק תועלת מהחלפה זו.

דף לט/ב

חלב ישראל, חלב עכו"ם - סקירה ממצה מתקופת חז"ל עד לשקיות החלב

בסוגיות הנלמדות בימים אלו מבואר, כי חז"ל גזרו איסור אכילה על חלב עכו"ם, מחשש שמא הנוכרי עירב בו חלב בהמה טמאה. לפיכך, אין חלב זה מותר באכילה, אלא אם כן יהודי היה נוכח בעת החליבה.

כל חלב עכו"ם אסור? יש לברר, האם חז"ל הטילו איסור אכילה על כל "חלב עכו"ם", מחמת החשש שלעיתים עלול הנכרי לערבו בחלב בהמה טמאה, או שמא, בכל מקום שבו יש חשש שהנכרי יערב חלב בהמה טמאה, אסרו חז"ל "חלב עכו"ם". ההשלכה ההלכתית הנובעת מחקירה זו נוגעת לבעלי עדרים נוכריים שאין בעדריהם בהמה טמאה, וממילא, לגביהם אין חשש שמא יערבו חלב בהמה טמאה בחלב הכשר.

ובכן, בשאלה זו נחלקו הראשונים והפוסקים (עיי' רדב"ז ח"ד סי' אלף קמ"ז, שו"ת "חתם סופר" יו"ד סי' ק"ז). לדעת ה"חתם סופר", חז"ל גזרו על "חלב עכו"ם", אף כאשר בכל העיר אין בהמה טמאה. אולם, ה"חזון איש" זצ"ל כתב, כי באופן זה נחשב הדבר כחלב שנחלב בנוכחות יהודי, שחיי ברור מעל לכל ספק, שלא שורבב חלב בהמה טמאה בחלב זה (עיי' "חזון איש" יו"ד סי' מ"א ס"ק ד').

אבקת חלב עכו"ם בתקופת המלחמה: למעשה, לדעת המקילים, בכל מקרה שבו אין חשש שהנכרי יערב חלב בהמה טמאה בחלב הכשר, לא אסרו חז"ל "חלב עכו"ם". מסקנה זו נוגעת לימינו אנו, כאשר החלב משווק תחת פיקוח ממשלתי, וכל רפתן המערב חלב זר בחלב המשווק על ידו, צפוי לקנס גבוה ביותר ואף לנישולו מפרנסתו במקרים מסויימים. הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"א סי' מ"ז) פסק, כי אכן, לא גזרו חז"ל על "חלב עכו"ם" במצב מעין זה, תוך שהוא מציין כי הוא אינו מיקל לעצמו כן ויש מקום לבעל נפש להחמיר על עצמו (ראה עוד מאמרו של הגרי"א אפרתי שליט"א ב"נתיב החלב"). בהקשר לכך העיד הסטייפלער זצ"ל על גיסו ה"חזון איש" זצ"ל, כי בתקופת המלחמה, כאשר החלב היה יקר המציאות, והשתמשו באבקת חלב, הוא לא התיר חלב עכו"ם אלא לבני ישיבה חלושים בלבד ("קריינא דאגרתא" ח"ב מכתב קכ"ג). למעשה, בקהילות היראים באירופה ובארץ ישראל נוהגים להחמיר, לעומת בני ארצות

פנינים

דף מא/א המוצא שברי צלמים

המקל שהיה ארוך מצד אחד...

אחד מרבניה של הונגריה קיבל מהמלך מתנה בלתי שגריתית: מקל עשוי כסף טהור, שבראשו צלב כסף. בלתי ברירה נטל הרב את המקל והסיר את הצלב שבראשו.

זמן מה אחר כך, בהופעתו הראשונה בפני המלך, נדהם זה לראות את הרב מחזיק במקל ללא צלב בראשו.

- "מדוע הסרת את הצלב?"

- "משום שהמקל היה ארוך מדי ונאלצתי לקצרו".

- **וידוע** לא קיצרת אותו מלמטה?
- **משום** שבתחיתו, חידך הרב, "היה מדויק, הגיע עד הארץ, רק בראשו היה גבוה..." ("אש דת").

דף מד/א לקחתי ואשרוף אותו באש

כיצד נשרף הזהב

רבי אברהם אבן עזרא בפירושו לתורה (שמות לב/כ) מציין כי היו שהתקשו, היאך נאמר שעל הזהב נשרף, הרי הזהב אינו חומר בעירה, והוא ניתן באש ותו לא. אולם האבן עזרא ומפרשים אחרים (ראה תורה שלמה שם) מוכיחים, כי קיימות דרכים אחדות להוסיף חומר מסוים שבעזרתו אף הזהב נשרף ומתכלה.

החיד"א (חומת אנך, שמות, שם) כותב, כי מאחר שקיים חומר כזה, הרי שבדרך נס נעשה כאילו הוושם שם, ו"מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחמוץ וידלק".

אולם דון יצחק אברבנאל מפרש, כי אכן, הזהב לא נשרף, והמדייק היטב בפסוקים יראה, כי גם בפסוק לא נאמר כי הוא נשרף. מה כן נשרף? הקישוטים והתכשיטים השונים שעטרו בהם את העגל הם אלו שנשרפו. בספר שמות (שם) נאמר: "ויקח את העגל... וישרף באש", אבל לא נאמר וישרף אותו באש. ובספר דברים (ט/כא) נאמר: "ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל לקחתי ואשרף אותו באש". את מי? את חטאתכם, [אשר עשיתם עם העגל], היינו את העיטורים שקישטו את העגל...!

דף מד/א מקום יש בראש שראוי להניח בו שתי תפילין

עדיף להקרא בור

ידועה שיטתו של בעל ה"דברי חיים" זצ"ל מצאנו (בשו"ת דברי חיים), כי כוונת הגמרא היא לשני זוגות תפילין זה בצד זה. לפיכך, לדעתו, מנהג בורות נוהגים אלו המביטים במראה, כדי לכוון את מקום התפילין לאמצע המצח, שהרי בכל מקרה, התפילין מונחות במקומן. ברם, פוסקים אחרים חולקים על דעתו.

בהיות הגרי"ז זצ"ל מבריסק בקיניצא, התאכסן אצל יהודי מחסידי צאנז. הלה התכעס בראותו את הגרי"ז מביט במראה בעת הנחת התפילין, ומאחר שחשש להעיר לו על כך, הוא הניח על שולחנו את הספר שו"ת "דברי חיים", כשהוא פתוח בתשובה הנ"ל... כשראה הגרי"ז את הספר, הבין מיד למה הדברים מכונים, ופנה אל מארחו: מאחר שחסידי צאנז אתה, אענה לך במעשה מבעל ה"דברי חיים" עצמו. פעם אחת ירדו גשמים בליל התקדש חג הסוכות, ואף על פי כן נשאר ה"דברי חיים" בסוכתו. וכששאלוהו מדוע הוא עושה כן, על אף האמור בגמרא שהנשאר בסוכה במצב זה נקרא הדיוט, ענה ואמר: "מוטב לי להקרא הדיוט ולקיים את המצווה לישב בסוכה". אף אני אומר לך, סיים הגרי"ז, כי מוטב לי להקרא בור ולקיים מצות תפילין... ("שפע קודש - צאנז").

דף מג/ב לרבות חמה ולבנה

העמדת החמה המותרת

אם אסור לעשות צורת חמה, מי התיר לבני ישראל להניח תמונת חמה על קברו של יהושע (עי' רש"י יהושע כד/ל)?

משיב בעל ה"מנחת אלעזר" (ח"ג סי' ט"ו): הלא תמונה זו נועדה להזכיר את העמדת החמה על ידי יהושע. העמדה זו הראתה לכל העולם כולו כי השמש אינה אלוה, שהרי יצור בן תמונה יכול לצוות עליה לעמוד במקומה. לפיכך, מותרת הנחת תמונה על קברו של יהושע, שהרי בכך מזכירים את אפסיות החמה עצמה...

הברית אשר רבים מהם מקילים כדעת בעל ה"אגרות משה" זצ"ל (הגר"י אפרתי, שם). עד כה עסקנו ברפתן נכרי הנתון לפיקוח ממשלתי. בארצנו הקדושה, רוב המשקים נמצאים בבעלותם של יהודים, אך את החליבה עצמה מבצעים פועלים זרים, שאינם יהודים, ומציאות זו מעוררת את השאלה הבאה. הפועל הנוכרי הלא אינו חושש מן הפיקוח הממשלתי, כי הקנס, אם יוטל, יושת על בעליו, ולא עליו. עליו, איפוא, להסתמך במקרה זה על ההלכה הקובעת, כי חז"ל לא אסרו חלב בהמה של יהודי שנחלב על ידי גוי בביתו של היהודי, מפני שהפועל חושש מבעל הבית היהודי, הירא וחרד לדבר ה', העלול לתופסו בשעת מעשה.

פחד מן הפחד, נחשב פחד? דא עקא, שלא כל בעלי הרפתות צדיקים גדולים המה... ואף הם אינם מקפידים על פועליהם מחמת ההלכה, אלא מאימת השלטונות. לפנינו אם כן, פועל המפחד מבעל הבית, המפחד מן השלטונות. האם גם בסיטואציה מעין זו לא אסרו חז"ל חלב עכו"ם?

למעשה, על פי הוראתו של הגאון רבי יוסף שלוי אלישיב שליט"א, מחד גיסא, אין צורך שמשגיח הכשרות ישהה במקום בכל עת החליבה, ומאידך גיסא, אין להקל ולהמנע מפיקוח כל שהוא. לפיכך, הוא קבע, די בכך שמשגיח הכשרות יבקר ברפת מעת לעת בלא התראה מראש. החשש מפניו, בצירוף יראתם של הפועל ובעל הבית, יוצרים תרכובת מושלמת המבטיחה חלב כשר למהדרין לצרכן המקפיד על ההלכה הצרופה.

סיבה נוספת לכך, שבימינו אין לחשוש מעירוב חלב בהמה טמאה בחלב בהמה טהורה, הוא מחירו של חלב בהמה טמאה, היקר לאין ערוך מזה של חלב בהמה טהורה... ("ביתבי החלב" עמ' 40).

הגר"מ גרוס שליט"א כותב, כי למעשה הכשר "מהדרין" דורש, שברפתות אשר בהם החולבים הם יהודים, יש לקיים פיקוח אחת לחודש, וברפתות אשר בהם נחלבות הפרות על ידי נוכרים, נדרשים המשגיחים לבקר בכל רפת חמש פעמים בחודש בעיתות החליבה ("ביתבי החלב" עמ' 105).

נקודות הפצה בחו"ל

ארצות הברית: ניתן לקבל את הגליון "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית מידי שבוע בדואר לפרטים בטל. 718-253-6218
ניו ג'רסי: משפ' פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
אנגליה: לונדון: יחזקאל אברט 07976402928 +44
מנצ'סטר: שמואל קאהן 07976402928
קנדה: מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
טורונטו: הר"ר דניאל כאהן 416-182 3848
אוסטרליה: הר"ר יחזקאל בראון 613-95300217
בלגיה: הר"ר יעקב סנדרוביץ 0475-263759
ברזיל: הר"ר יהושע פסטרנק 011-30513955
ונצואלה: הר"ר סעדיה שוקרון 0058212) 552-66-25
מכסיקו: הר"ר שמואל מלאה 0052555) 251-02-46
צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
שווייץ: הר"ר רפאל מוסבר 014620030

"מאורות הדף היומי"

בית המדרש למגיד שיעור דף היומי, סוכטשוב

בשורה לתושבי הוד השרון

הננו שמחים להודיע

כי זכינו ב"ה

לייסד שיעור חדש בדף היומי
בבית הכנסת הספרדי המרכזי

רח' בן גמלא

בימי ראשון ורביעי

בין השעות 19:00 - 19:40

ע"י מגיד שיעור

מרבני בית מדרשנו

הציבור מוזמן

בית "מאורות הדף היומי"

מברך את לומדי הדף היומי בכל אתר ואתר
ואת הנדיבים בעם התומכים במעגלי
לומדי הדף היומי

בברכת פסח כשר ושמה